

El cometa Halley al retaule de Casserres

per XAVIER SITGES MOLINS

Al retaule de Santa Maria de Casserres hi figura, en l'escena de l'Epifania, una estrella de vuit puntes amb cua. Segimon Pujol, l'escultor de l'obra hauria vist el pas del Halley essent infant, el 1862

L'Evangeli de sant Mateu diu que els Mags van anar cap a Betlem guiats per una estrella, però, encara que, modernament, en les representacions de l'Epifania i en els mateixos pessebres populars, en lloc de l'estrella hi veiem constantment un cometa, abans això era excepcional, perquè en la gran majoria de les adoracions del Reis hi havia un estel sense cua, gairebé sempre, de vuit raigs. Això es devia a que els artistes que les van fer no havien vist altres cossos celestes que el Sol, la Lluna i les estrelles.

En canvi, alguns sí que havien pogut contemplar, admirats, el pas d'un cos sideral tan insòlit com el del cometa ara anomenat Halley, el cometa per antonomàsia, visible a simple vista moltes vegades, i que pel seu període, de setanta-sis anys, només pot ser contemplat normalment una vegada a la vida, si s'està de sort, perquè no sempre que passa es veu bé, com ara, que ha tingut una visibilitat molt migrada, en relació amb la de 1910.

La televisió Espanyola no fa gaire temps i en l'avinentsa de la presència del Halley va emetre un documental molt interessant, explicatiu de la naturalesa, característiques, òrbita, etc. d'aquest estel amb cua i de la història de les observacions que se n'han fet.

Les més antigues de les que tenim

constància, segons el reportatge, foren les del xinesos, perquè hi ha reproduccions històriques del cometa en tombes datables com d'uns dos-cents anys abans de Crist. Més tard, també es veu el cometa en una moneda romana, sobre el cap de Cèsar August, i poc després, en una representació de Jerusalem, una mica abans de la seva destrucció per Titus, l'any 70. També es tenen notícies d'haver-se vist els segles VI i IX, però sense que ens n'hagin arribat imatges gràfiques.

En canvi, vers els 1080-1090 hi ha una excel·lent representació de l'estel en el cèlebre tapís de Bayeux, de setanta metres de llarg, fet per l'equip de brodadores de la reina Matilde, la muller de Guillem el Conqueridor, i on és descrita amb imatges la contesta d'Anglaterra per aquest duc nordmand, l'any 1066, que devia ser el de pas del Halley.

També va ser vist i representat per un pintor tan cèlebre com el Giotto, que el va posar en una escena de l'Epifania, del 1301. Després, ja s'ha anat representant cada vegada més sovint, fins arribar a ser la norma, en les adoracions de Jesús pels mags.

El Halley a Casserres

El Berguedà, que ha de doldre's de

la pèrdua de nombroses obres d'art, pels avatars de la història, ha tingut, però, la sort de conservar gran part d'un retaule barroc, meritori per la seva sumptuositat i bona factura, que és el de Santa Maria de Casserres. En aquest retaule hi és figurat el cometa Halley, en l'escena de l'Epifania, no caldria dir-ho:

Un alt relleu on hi ha fixada al marc, solta, una estrella de vuit puntes proveïda de cua. És, que jo sàpiga, la més antiga representació del cometa en una obra berguedana.

El retaule de Casserres va ser fet per Segimon Pujol, un escultor de Gurb, el qual, segons Serra i Vilaró, va fer també el retaule de la Mare de Déu, a Sant Julià de Coaner, l'any 1715¹ i, segons Ràfols, els del Roser, de Taradell i Vilatorrada, i el major de Folgueroles.²

El retaule de Santa Maria de Casserres va ser contractat l'any 1702 pel rector del poble, Pau Escaler, amb Segimon Pujol, del qual es deia en el document, que era l'escultor del retaule de Sant Vicenç de Prats de Lluçanès. En el contracte s'estipulava que l'obra s'havia de fer en vuit anys i pel preu de 1.050 lliures. No sabem quan la va acabar, però sí que el 1718 ja la tenia cobrada. Tot això ho explica el caputxí pare Andreu de Palma.³

Si és que en Pujol no va complir el termini de vuit anys i en va tardar setze en enllestir la feina, sembla massa: hi degué haver interrupcions o alguna altra cosa que ara no podem saber, perquè els documents que va poder llegir el pare Andreu van desaparèixer de l'arxiu parroquial de Casserres entre el 1950, any de la visita que hi féu el referit caputxí, i el 1963, en què els hi buscà inútilment l'arxiver manresà Dr. Josep Gasol.

Tornant a la representació del Halley, com que en Pujol ja era un home fet quan es va posar a esculpir el retaule de Casserres, devia recordar una bona visió que en degué tenir de jove, l'any 1682, i va reproduir l'astre en el relleu de l'Adoració dels Reis, i allà ha quedat.

En aquest retaule Segimon Pujol sembla que segueix una traça o projecte del gran escultor manresà d'època barroca Josep Sunyer, ja que l'estructura arquitectònica és la que aquest donava a les seves obres més importants, com els retaules majors de Prada de Conflent i Cotlliure i, sobretot, el destruït, de Prats de Lluçanès, gairebé idèntic al de Casserres, quant a la seva arquitectura. En canvi, sabem que en Pujol va fer la traça del retaule major de Sant Llorenç de Morunys, que executà el vigatà Joan-Francesc Morató.⁴

El retaule casserrerenc en els desgraciats fets del juliol de 1936 va perdre gairebé tota l'escultura exempta, fora de la imatge de sant Andreu, i un dels baixos relleus principals, però es van conservar els altres. Les imatges majors, santa Maria i sant Bartomeu, els patrons de l'església i de la vila, van desaparèixer, per tant, amb la crema. La de la mare de Déu dels Àngels no sabem de qui era, encara que és probable que fos del mateix Pujol. En canvi, el sant Bartomeu era del seu fill Josep, segons diu el mateix caputxí historiador de Casserres. Ambdues imatges principals han estat substituïdes, modernament, amb escultures de Camps Arnau.

La similitud de les traces dels retaules de Casserres i de Prats i la mateixa talla del sant Andreu, ben sunyeriana, fan sospitar si l'obra casserrerenc no podia haver estat convinguda de bon principi amb Josep Sunyer, i començada per ell, però que, atesa la feina que tenia entre mans, no l'hagués pogut continuar i que, després, se n'hagués fet càrrec en Pujol, el qual, potser, era un seu col·laborador, perquè en el con-

El Retaule de Casserres. Alt relleu de l'Epifania.

tracte del retaule de Casserres es diu que Pujol era l'escultor del de Prats i, en canvi, sabem per altres fonts, que aquest va ser fet per Josep Sunyer, perquè consta que va ser qui en va rebre l'encàrrec d'execució i qui el va dur a terme, després d'haver estat encarregat en va per la vila a dos vigatans, Pau Costa i Joan-Francesc Morató, els quals ni tan sols van començar la feina, per la qual cosa es van veure embolicats en un procés que va promoure contra ells la vila de Prats.⁵

Heus ací que el pas d'un astre, que els vivents, si no som infants, no tornarem a veure mai més, ens ha donat l'avinentsa de parlar d'un retaule barroc, d'un dels més notables que hi ha gué a la comarca.

plana. *Investigació als seus arxius*, III. – Edit. Balmes. – Barcelona, 1940, p. 206.

2. Ràfols, J.F.: *Diccionario Biográfico de Artistas de Cataluña, Valencia y Baleares*, IV. – Edic. atalanes. – Barcelona-Bilbao, 1980, p. 989.

3. Palma, Andreu de: *Notes històriques de la vila de Casserres. Conferència amb documentació inèdita entorn de l'església parroquial de Nostra Dona dels Àngels, donada a les Escoles Nacionals de la vila, el 8 d'octubre de 1950*. – MS. de la Biblioteca dels pares Caputxins de Sarrià, Barcelona.

4. Serra: *Op. cit.*, III, p. 271.

5. Gasol, J. M.⁸: *José Sunyer, escultor manresano*. – "Anales y Boletín de los Museos de Arte de Barcelona", VI. – Barcelona, 1948, pp. 380-408.

Xavier Sitjes i Molins, Advocat.

NOTES

1. Serra Villaró, Joan. *Baronies de Pinós i Mata-*